

İrine Şubitidze

Vətəndaş İntegrasiyası və Millətlərarası

Əlaqələr Mərkəzi

İkinci dilin tədrisində yaş xüsusiyyətləri

Abstrakt

Məqalənin məqsədi odur ki, oxucunun diqqətini bir daha ikinci dilin təlim/tədris kontekstində yaş xüsusiyyətinin özünəməxsusluğunun əhəmiyyətinə yönəldək. Bu xüsusiyyət həm ana dilində/birinci dilin təlimi zamanı, eləcə də ikinci dilə sahib olma prosesində əhəmiyyətli və diqqətəlayiqdir. Məqalədə beynəlxalq tədqiqatların əsasında təqdim edilən fikirlər və yaş xüsusiyyətlərinin və xüsusilə də “Kritik dövrün hipotezası ilə” (Critical Period Hypothesis) əlaqədar analiz verilir. Eləcə də yaş xüsusiyyətləri ilə birlikdə dilin tədrisi prosesindən ayrılmaz olan vacib mühtəzləri təqdim edirik. Qeyd edilən məsələnin ətrafında əsas sual ondan ibarətdir ki, ikinci dilin öyrənilməsi prosesində yaş xüsusiyyəti nə dərəcədə əhəmiyyətlidir, eyni yaş qrupunun nümayəndələri arasında fərqli nəticələrə nə səbəb olur?

Geniş yayılmış fikir var ki, ikinci dilə nailiyyətə sahib olma dili öyrənmənin yaşı ilə əlaqədardır, bu da ikinci dilin mənimsənilməsi üçün optimal müddətin (yaşın) seçimini nəzərdə tutur. Bu yaş doğulandan yetkinlik yaşına qədər dövrü təqdim edir. Məqalədə erkən yaşlarında dilin təlimi ilə əlaqədar həm müsbət, eləcə də mənfi dəlilləri təqdim etməyə çalışacağıq.

Giriş

İkinci dilin təlim/tədris prosesi və onunla əlaqədar vəziyyətin tədqiqatı və analizi uzun müddətdir ki, həm linqvistlərin, eləcə də geniş cəmiyyətin maraq dairəsini təqdim edir. Qeyd edilən məsələ aktuallığını heç bir dövrdə itirmir, amma bugünkü gündə xüsusilə böyük rol oynayır, bütün dünyada həm çoxluq, eləcə də etnik azlıqlar üçün ikinci dilin tədrisinə tələbat artır.

Düşünürəm ki, oxucunun diqqətini bir daha ikinci dilin tədris prosesinə, xüsusilə də yaş xüsusiyyətlərinə, ikinci dilin mənimsənilmə prosesinə yönəltmək maraqlı olardı. Bu istiqamətdə müxtəlif ölkələrdə keçirilmiş tədqiqatların nəticəsində təcrübəni təqdim etməyə çalışacağıq. Xarici ölkənin təcrübəsinə əsaslanırıq, çünki Gürcüstanda hələ ki, bu istiqamətdə müəyyən nəticələr çıxarmağa və xarici təcrübə ilə paralellər aparmağa imkan

verə biləcək son dövrdə keçirilmiş genişmiqyaslı tədqiqat yoxdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dünya ikidilliliyin/çoxdilliyin zərurətini gətirir. İki və ya artıq dili bilmək mükəmməl təhsil almaq, kommunikasiya, sosiallaşma üçün ön şərtədir və ən əsası: bu gün ikidillilik karyera irəliləyişi üçün möhkəm zəminlərdən biri kimi qəbul edilir. Məhz qeyd edilən fakt bütün dünyada ikinci dilin tədrisinə qarşı artan marağa səbəb oldu və paralel olaraq ikinci dilin tədrisi istiqamətində bir çox mübahisəli məsələlər yarandı; məsələn, uşaq ikinci dili neçə yaşından öyrənməyə başlamalıdır? Tədrisin hansı metodları özünü doğrultmuşdur? Erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsi ana dilini öyrənməyə mane olurmu? Uşağın koqnitik inkişafı üçün təlimin hansı metodları özünü doğrultmuşdur? Və cavabları hələ ki, verilməmiş bir sıra suallar. Bütün dünyada aparılan tədqiqatların və müşahidələrin nəticəsində toplanılan təcrübəyə baxmayaraq linqvistikanın tədqiqatçıları arasında vahid, ətraflı yanaşma yoxdur.

Bir çox dilşünaslar təsdiq edirlər ki, ikinci dilin erkən yaşlarında öyrənilməsinin bir çox üstünlükləri var, amma bu fərziyyənin opponentlərinin izahatına görə, uşağın koqnitik inkişafı üçün böyük problemləri təqdim edən təhlükələri də nəzərə almaq lazımdır. Məqalənin əsas hissəsi məhz xarici ölkələrin tədqiqatları və təcrübəsi ilə əsaslandırılan mövcud üstünlüklər və təhlükələr haqqında söhbətə ayrılır.

Erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsinin müsbət xüsusiyyətləri

Dil tədqiqatçılarının izahatına görə, ikinci dilin öyrənilməsində hər hansı bir yaşda olan uşaq üçün yaxşı təcrübədən və sınaqdan keçirilmiş dərs materialı, dərs metodları, müəllimlərin yüksək peşəkarlığı olmalıdır, bu da istənilən dərs nəticələri üçün ön şərtədir. Yuxarıda qeyd edilən mühitlər erkən yaşda xüsusilə vacibdir, ikinci dili öyrəndikdə, uşaq iki dilə paralel sahib olur (ana dili və ikinci dil nəzərdə tutulur).

İkinci dilin tədrisi mövzusu ilə maraqlanan tədqiqatçılar arasında bir sıra sosial, təhsil və istənilən sahədə nailiyyəti, yaş xüsusiyyətlərini müəyyən edən ikidillilik fərdin inkişafında əhəmiyyətli tədqiqi fenomendən birini təqdim edir (Abelo-Kontes, 2008).

Cəmiyyətdə belə bir fikir geniş yayılmışdır ki, dil öyrənənlər arasında (doğulduğundan yetkinlik yaşına qədər nəzərdə tutulur) uşağın dili mənimsəməsi prosesi daha sürətlə və effektiv şəkildə davam edir və nəticələr də daha yaxşı olur (Skoveli, 2000. Baxın, Abelo-Kontes, 2008). Müşahidələr əsasında məlum olmuşdur ki, ikinci dilin tədrisi prosesi və yaş xüsusiyyətlərinin qarşılıqlı əlaqəsi daha kompleksli hadisədir və yaş mərhələsinin fərqi ilə əlaqələnir, xüsusilə də erkən və ya nisbətən gec yaşlarında dil öyrənənlərin (early and late-starting L2 learners) təsnifatı ilə (Constouni, 2002).

Fərdin ikidilli/çoxdilli olmasında və iki və ya artıq dildə yüksək bilgilər əldə etməsində

çətinliklər və şəraitlər vardır və onlar da mümkün nailiyyəti müəyyən edirlər. Başlanğıcda qeyd etdiyimiz kimi, dilin tədrisi prosesi hərtərəfli prosesi, müxtəlif əhəmiyyətli şəraitlərin birliyini təqdim edir, hansıları nəzərə almasaq ikinci dilə sahibolma və fərdin ikidilli kimi formalaşması mümkün deyil. Bu şəraitlərin natamam siyahısına aiddir: interpersonal əlaqələr, “mədəni anlayış”, şəxsi özünəinam, iqtisadi və sosial aspektlər, diskriminasiyanın xüsusiyyətləri, xüsusilə də söhbət etnik azlıqların nümayəndələrindən getdikdə və s. (Kordova, Lejandro, 2010).

Öz təcrübələrini və başqalarının tədqiqatlarını nəzərə alaraq, alimlərin bir hissəsi təsdiq edirlər ki, erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsinin daha çox müsbət tərəfi olur, nəinki mənfi, məsələn: elmi inkişaf, karyerada irəliləyişin daha çox perspektivi, başqa mədəniyyətə qarşı yaxşı yanaşma və s. (Kordova, Lejandro, 2010) Psixoloqların bir qismi izah edir ki, ikinci dilin tədrisi üçün ən yaxşı dövr sıfırdan 7 yaşına qədərdir, çünki bu zaman uşağın əqli daha çox cəmləşdirilmiş olur ki, daha çox informasiyanı mənimsəsin və öz yaddaşına həkk etsin (Kordova, Lejandro, 2010).

„Dillər aləminə addım atmaq“ uşaq üçün erkən yaşlarında daha asan, maraqlı və həvəsli proses kimi qəbul edilir. O, məqsədyönlü tədris xaricində iki dilə paralel olaraq yiyələnmə bilər, hərçənd müəyyən qrammatik və ya məzmun strukturlarını dərk etməyi bacaran yetkin insan daha çox ziddiyyətlərlə qarşılaşır (Kordova, Lejandro, 2010). Akademik və ya

kommunikasiya məqsədləri üçün erkən yaşlarında öyrənilən dilin istifadəsi daha asandır, çünki ikidilliliyin nəticəsində inkişaf etmiş koqnitiv üstünlük imkan verir ki, ikinci dildə kommunikasiya mexaniki, hər cür uzunmüddətli fasilə xaricində olsun və söhbət edənin danışdıqlarını daha başa düşülən etsin, nəinki yetkinlik yaşlarında öyrənilən dilin istifadəsi zamanı, çünki bu zaman qrammatik və ya məzmun səhvinin düzəldilməsi məqsədilə bir dəfə söylənilən sözün və ya cümlənin bir neçə dəfə təkrarlanması çox olur.

Yeniyyətlik dövründə öyrənilən dildən fərqli olaraq erkən yaşlarında dil öyrənən özünü doğruldu, fikrini kontekstdə sözün mənasının dəyişməsinə yönəlmişdir, xüsusilə də ikimənalı sözün və ya ifadənin istifadəsi zamanı (<http://ri.ues.edu.sv/590/1/10136247.pdf>).

İkinci dilin tədrisi prosesində ana dilinin möhkəmlənməsi perspektivinə aid olan bir maraqlı müşahidəni də qeyd etmək lazımdır. Məsələn, uşaq ikinci dildə bir fikri bildiren bir neçə ifadəni və ya sözü öyrəndikdə, bir çox hallarda onda öz dili ilə paralellər aparmaq istəyi yaranır və yeni sözə uyğun sözü axtarmağa çalışır. Bu proses ana dilində müəyyən yeniliklərin aşkarlanmasına dəstək verir, xüsusilə də erkən yaşlarında, bu zaman onun fantaziyası və daha çox məlumatlar öyrənmək istəyi sonsuz olur. Yetkinlik yaşında təlim yorucu bir prosesdir, maraqlı məlumatlarla yüklənmə və yenilik axtarışı istəyi az olur. Bir çox hallarda post-pubertik yaşda ikinci dilin tədrisi zərurətdən irəli gəlir və bu da başqa aləmdə axtarış istəyindən məhrum olur, çünki

bu yaşda uşaq üçün başqa, daha mühüm məsələlər üstün olur, nəinki nə üçün? niyə? necə? suallarına cavab axtarmaq.

Tədqiqat göstərir ki, 10-12 yaşından sonra beyin dil informasiyasını fərqli şəkildə qəbul edir, çünki qeyd edilən yaşa qədər beyin daim və daha intensiv şəkildə sinir əlaqələrini yaradır. Yeniyetməlik və yetkinlik yaşında dil öyrəniləndə beyində “mübarizə” baş verir ki, yeni, mənimsəniləsi material üçün özündə müəyyən boş yer tapsın. Belə ki, erkən yaşında dilin öyrənilməsi hər bir yeni informasiyanı mənimsəmək üçün beynin hazırlığını nəzərdə tutur, bu da yetkinlik yaşında daha çox səy tələb edən bir işdir (Bax: Kordova, Alexandro, 2010).

Erkən yaşlarında ikidillilik uşağın özünə inam və özünügerçəkləşdirmə qabiliyyətini inkişaf etdirir. İki, fərqli mədəniyyət nümayəndələri, uşaqlar həтта oyun zamanı arasında “körpü/birləşdirici” ola bildiklərində özünə inamlı olurlar (<http://ri.ues.edu.sv/590/1/10136247.pdf>).

İkinci dilin biliyi hələ uşaq yaşlarından imkan verir ki, müxtəlif millətlərin fərdi nəzərləri əks olunmuş fərqli musiqi, tarix, ədəbiyyat ilə paylaşsın. Nəticədə - uşaqda hələ erkən yaşlarından zövq və tənqidi təfəkkür formalaşır və sonralar yetkinlik yaşlarında sosial və kommunikasiya münasibətlərində ona köməklik göstərir.

İkinci dilin erkən tədrisi ilə əlaqədar çətinliklər

Qeyd etdiyimiz kimi, məqalənin bu hissəsi linqvistikada ikinci dilin erkən yaşlarda

öyrənilməsinin opponentlər tərəfindən təhlil edilmə mühitlərinin analizinə aiddir. Əlbəttə ki, müxtəlif təhlükə və risk-amillər vardır, çünki iş müxtəlif mühitlərdə böyüyən və inkişaf edən (ailə, iqtisadi və sosial) fərdə aiddir. Eləcə də hər bir insanın fərdi istedadı və əqli bacarığı vardır. Bundan irəli gələrək, əsaslandırmaq çətindir ki, uşaqların hamısı erkən yaşlarında dili öyrənmək nəticəsində eyni nailiyyət əldə edə bilərlər.

Bütün insanlarda fərqli olan və müəyyən istisna xaricində onun dəyişdirilməsi mümkün olmayan ailə amilini, iqtisadi vəziyyəti, valideynlərin təhsil səviyyəsini, uşağın sosiallaşdığı mühiti və fərdi intellekt səviyyəsini də nəzərə almaq vacibdir.

Tədqiqatlardan irəli gələrək, linqvistlərin müəyyən hissəsi nəticəyə gəlirlər ki, iki dilə paralel şəkildə sahib olan uşaq digər həmyaşlılarından fərqli olaraq orta hesabla 3-6 ay gec danışmağa başlayır. Eləcə də təhlükə var ki, ikinci dili öyrənməsinə görə, uşaq dilləri bir-biri ilə qarışdırırsın, çünki uşaq hələ ana dilinə lazımi şəkildə sahib deyil (Kordova, Lecandro, 2010). Rehmanın izahatına görə, əgər 4 yaşında uşaq dilləri bir-biri ilə qarışdırırsa, xüsusilə də uşaq hər hansı bir dildə fikrini ötürdükdə sözlərin azlığını hiss edirsə və ikinci dildən leksik vahidləri borc alırsa, bu, koqnitik inkişaf üçün normal haldır və təhlükə yaratmır (Kordova, Lecandro, 2010). Amma bu, dillərin qarışdırılmasını bildirmir. Sadəcə müvəqqəti olaraq müxtəlif dillərdən sözlər əvəz olunur, hansılar zamanla düzəlir: uşağın yaxşı ismaric üçün uyğun sözü və ya ifadəni tapdığı zaman.

Erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsini dəstəkləməyən alimlərin bir qismi izah edir ki, ikinci dilin paralel rejimdə öyrənilməsi uşağın koqnitik inkişafına mane olur və ana dilində yüksək bilgilərə nail olmağa mane olur. Məsələn, azlıqların uşaqları üçün ikinci dilin öyrənilməsi erkən yaşlarında həm müsbət, eləcə də mənfi hadisə kimi təhlil edilə bilər, çünki azlıqlar üçün ikinci dilin erkən yaşında öyrənilməsi müəyyən maneələr yaradır və nəticə uzunmüddətli perspektiv olur (Kordova, Lecandro, 2010). Onların yalnız ana dilində təhsil alan həmyaşıdları məktəbdə müəyyən müddət ərzində daha sürətli akademik nailiyyət əldə edirlər, amma ikidilli uşaq üçün ikidilliliyin müsbət nəticəsi yetkinlik yaşında özünü göstərir, bu zaman təkdilli həmyaşından fərqli olaraq koqnitik və ya kommunikasiya üstünlüklərinə sahib olur.

Erkən yaşında ikinci dilin öyrənilməsi üçün əlavə məşğələlər, vaxt və enerji lazımdır, bu da bir çox hallarda, çətin və darıxdırıcı prosesdir, xüsusilə də başlanğıc mərhələsində, bu zaman uşağa iki dili bilməyin nə dərəcədə mühüm olduğunu izah etmək çətinidir. Bu yaşda uşaq fiziki cəhətdən aktiv olur və onun təbii tələbatları həmyaşıdları ilə oynamaq və daha çox sərbəst vaxtının olmasıdır.

Təcrübədən irəli gələrək, elə bir hallar ki, iki dili paralel öyrəndikdə, uşaqlar ikinci dildə lazımi nailiyyət əldə edə bilmir və buna görə də narahat olurlar. Söhbət prosesində buraxdıqları səhvləri düzəltmək əvəzinə, onlarda müəyyən kompleks yaranır və səhvlər buraxmaq qorxusundan kommunikasiyadan boyun

qaçıрмаğa çalışırlar. Bu problem xüsusilə də özünü erkən yaşlarında göstərir. Amma qeyd edilən hal daha çox fərdidir və onun qarşısının alınmasını valideyn və müəllim təmin etməlidir – məktəbəqədər tərbiyə ocağında və ya sonra məktəbin ibtidai pilləsində.

On doqquzuncu əsrin psixoloqu və tədqiqatçısı Lev Viqodski hesab edirdi ki, erkən yaşlarında dil öyrənmək düzgün deyil, çünki “təfəkkürün bir, formalaşmamış formasının ikinci formalaşmamış forma ilə əvəz edilməsi psixiki hərəkəti onun elə də az olduğu yerdə zəiflədir” (<http://vigotski.blogspot.com/>)

Amma linqvistlərin müəyyən hissəsi qeyd edilən faktla şərik deyil və izah edirlər ki, b.a. “mnemotika”, yəni uşağın erkən yaşlarında yadda saxlama bacarığı daha inkişaf etmişdir (Bista, 2011); bundan əlavə, dilləri bilmək hal-hazırda labüd haldır və bu zərurətdən yan keçmək mümkün deyil.

İkinci dilin tədrisinin xüsusiyyətləri və tənqidi dövrün fərziyyəsi

Tənqidi dövrün fərziyyəsi (Critical Period Hypothesis CPH), eyni „sensitivlik müddəti“ (the sensitive period) ikinci dilin öyrənilməsi və erkən yaşlarında onun xüsusiyyətləri ilə əlaqələndirir.

Bu məsələ, xüsusilə də son zamanlarda, linqvistlər və ikinci dilin mənimsənilməsi məsələlərinin tədqiqatçıları arasında müzakirələr və təhlil mövzusu təqdim edir. Məsələ çox aktualdır, xüsusilə də son dövrlərdə dünyanın bir çox ölkələrində ikinci dilin təlimi/tədrisi məşhurlaşdığına. Məqalənin bu hissəsi ikinci

dilin mənimsənilməsi kontekstində tənqidi mərhələnin fərziyyəsi haqqında söhbətə ayrılır.

„Tənqidi mərhələnin fərziyyəsi“ (Critical Period Hypothesis CPH) / „sensitivlik mərhələsi“ (the sensitive period) uşağın inkişafının müəyyən mərhələsini təqdim edir, onda tədris prosesində yaş xüsusiyyətlərinin aparıcı rolu fərz edilir. Məhz qeyd edilən fərziyyənin əsasında, “bu mərhələ uşağın məqsədyönlü tədris xaricində, təbii şərtlərdə, asanlıqla, sürətlə və mükəmməl şəkildə dilə sahib olduğu dövrdür” (Riçards, Smidt, 2002).

“Sensitivlik mərhələsi” təxminən doğulan andan yetkinlik yaşına qədər müddəti” əhatə edir, bu zaman uşaq daha aktivliklə və sürətlə dilə sahib olur, nəinki post-pubert (Post-puberty) dövründə (Friman və Lonq, 2008 Baxın: Bista, 2011). Eyni zamanda, yaş xüsusiyyətləri ilə yanaşı, Laytboun və Standanın fikirləri diqqətəlayiqdir (Laytboun və Standa, 2008 bax: Bista 2011), Onların əsasında, yaşdan əlavə, ikinci dilin özünəməxsusluqları, dili öyrənənin əqli potensialı və onun ətrafında mövcud mühit (məsələn, məktəb, ailə, cəmiyyət və bir çox amillər) elə bir vəhdət yaradır ki, ikinci dilin təlim/tədrisi prosesini tədqiq etdikdə ona laqeyd yanaşmaq olmur. Alimlərin izahatına görə, “tənqidi mərhələnin fərziyyəsi” əsasında erkən yaşında dili öyrənənlərin yetkin yaşındakı dil öyrənənlərə nisbətən daha çox metalingvistik üstünlükləri olur, eləcə də onların nitqləri bir çox hallarda sintaktik və qrammatik nöqtəyi-nəzərdən səlislik və mükəmməliyi ilə seçilir.

Bir tərəfdən “Tənqidi yaşla əlaqədar” tədqiqatlar göstərir ki, yaş xüsusiyyətləri həm birinci dilin tədrisində, eləcə də ikinci dilin mənimsənilmə prosesində əhəmiyyətli rol oynayır, digər tərəfdən isə açıq sədləri keçirmək qeyri-mümkün olur, çünki hamı üçün təyin edilən norma yoxdur: hər bir şəxsiyyət fərdiliyi ilə xarakterizə olunur və bir çox hallarda, yaş xüsusiyyətləri ilə yanaşı başqa fərdi göstəriciləri və dili öyrənənin yaşadığı və inkişaf etdiyi kənar amilləri də nəzərə almaq lazımdır.

„Tənqidi dövrün fərziyyəsi”-nin mahiyyəti məhz ondadır ki, yaş xüsusiyyəti başqa amillərdən müstəqil hal kimi deyil, effektiv vasitə kimi müxtəlif mühitlərlə nisbətdə istifadə edilə bilər.

Əsasən eyni yaş qrupunun nümayəndələrinin dili öyrəndikdə müəyyən qismdə eyni nəticəni əldə etmələrinə baxmayaraq, başqa fərdi xüsusiyyətlərə laqeyd yanaşmaq olmaz, məsələn, motivasiya, gender, birinci dil amili, ailə rolu, dili öyrənəni sosiallaşdırən mühit kimi amillərə. Amma bir çox tədqiqatlarla möhkəmlənmiş fərziyyəni qeyd etmək lazımdır ki, uşağın həm dilin öyrənilməsi nöqtəyi-nəzərindən, eləcə də istənilən yeni informasiyanın alınması və işlənilməsi baxımından daha çox üstünlüyü var, nəinki yetkinlik yaşındakı şəxsin, təbiətdə mövcud nadir istisnalardan başqa. Yetkinlik yaşında dilin öyrənilməsinin müsbət xüsusiyyəti olaraq qrammatik strukturların dərk edilməsi bacarığını, sintaksis və sairə kimi bəzi amilləri təhlil edə bilərik. Amma qeyd etmək lazımdır ki, oxşar üstünlüklərlə öyrənilən dil, bir qayda

olaraq, kiçik yaşlarında hər bir kontekstual analiz xaricində zamanla təbii vərdiş kimi öyrənilən dildən fərqli olaraq, qısamüddətli həyat qabiliyyəti ilə xarakterizə edilir.

Tədqiqatçılar arasında yaş xüsusiyyətinin təhlilində ikinci dilin öyrənilməsi kontekstində birmənalı yanaşmalar yoxdur, çünki məsələnin ətrafında mövcud fərziyyənin möhkəmlənməsi üçün keçirilən tədqiqatlar müxtəlif nəticələri göstərirlər. Xüsusilə də tədqiqatların nəticəsində məlum olub ki, ikinci dilin tədrisində yaş yeganə amil deyil, amma çox diqqətəlayiq amillərdən biridir və o, ikinci dildə əldə edilən nailiyyətləri müəyyənləşdirir.

Nəticə

Bir çox tədqiqatlar, müşahidələr və eksperimentlər təsdiq edirlər ki, erkən yaşlarda öyrənilən dilin üstünlükləri daha çoxdur, nəinki nöqsanları. **Kommunikasiya** üstünlükləri, hansıqla uşaq erkən yaşda paylaşır, yeni əlaqələrin geniş yarışma meydanını yaradır; eləcə də **karyerada irəliləyiş imkanları** mübahisə və müzakirə mövzusu təqdim etmir, hansını erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsi verir, erkən ikidilliliyin nəticəsi olan **koqnitik** inkişaf nailiyyətli həyata tərəf uşağın yolunu açır. **Şəxsi azadlıq, özünə inam** elə bir çox xüsusiyyətlərdir ki, onların formalaşmasının əsas səbəblərindən biri erkən yaşlarında ikinci dilə sahib olmaqdır. Eləcə də demək olar ki, tədqiqatların müsbət nəticəsini nəzərə almaqla və müasir cəmiyyətin qarşısında irəli sürülmüş dillərə sahibolma və hərtərəfli inkişaf

zərurətindən irəli gələrək, ikinci dilin erkən yaşlarında mənimsənilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Tədqiqatlar və təcrübə göstərdiyi kimi, dili mükəmməl öyrənmək yalnız erkən yaşlarından dili öyrənməyin nəticəsində mümkün olur, müəyyən fenomenal müstəsnaqlar xaricində, nə zaman ki, fərdlər nailiyyətlə yetkinlik dövründə iki və ya artıq dili nailiyyətlə öyrənirlər. Amma burada da qeyd etmək lazımdır ki, məhz erkən yaşlarında ikinci dilin öyrənilməsi nəticəsində inkişaf etmiş bacarıqlar yetkinlik yaşında əldə edilən çoxdilliliyin möhkəm əsasını təqdim edir. Demək olar ki, təkdillinin yetkinlik yaşında ikidilli/çoxdilli olması qeyri-mümkündür, çünki müəyyən səviyyəyə qədər dili istənilən yaş dövründə öyrənmək olar, amma aksentsiz danışmaq və ya yüksək akademik məqsədlər üçün yetkinlik dövründə öyrənilən dilin istifadəsi demək olar ki, mümkün deyil.

Yuxarıda qeyd edilənlərə paralel olaraq, ikinci dilin erkən yaşda öyrənilməsi üçün nailiyyəti müəyyənləşdirən ən əsas mühit nəzərə alınmalıdır. Bu mühitlərdən bəzilərinə sadalamaq olar: məktəb, ailə, qonşular, dostlar, ümumiyyətlə, uşağın formalaşdığı cəmiyyət. Əgər qeyd edilən amillər uşağa müsbət təsir göstərsə, o zaman bir çox hallarda, nəticə də müsbət olur. Amma, artıq məqalənin əsas hissəsində qeyd etdiyimiz kimi, intellektin səviyyəsi, özünüqiymətləndirmə və özünə inam, motivasiya kimi anadangəlmə bacarıqlar, fərdi xüsusiyyətlər ətraf mühit amillərinin müsbət təsirinə baxmayaraq, gözlənilən nəticəni proqnozlaşdırma bilmir. Və ya əksinə,

anadangəlmə bacarıqların inkişafı müvafiq iqtisadi, sosial və ya digər amillərin mənfi təsirinə görə maneələrlə qarşılaşa bilər.

Və sonda, nəticə şəklində onu demək olar ki, məsələ ətrafında mövcud olan radikal fərqli

mülahizələrə baxmayaraq, ikidillilik/çoxdillilik bir zərurətdir, hansına yalnız kiçik yaşlarında başlanan təlimlə nail olmaq mümkündür.

İstifadə edilən ədəbiyyat

- Abelo-Kontes, 2008 - Abello-Contesse Ch.2008 - “Age and the critical period hypotheses”- Abello-Contesse Ch, 2008,. ELT journal
- Bista, 2011 - Bista K.K 2011 - “Age as an Affective factor in Second Language Acquisition” (Troy University) - http://astate.academia.edu/KrishnaBista/Papers/129491/Age_as_an_Affective_Factor_in_Second_Language_Acquisition
- Viqodski 1928- Viqodski 1928 – “Uşağın mədəni inkişaf problemi”; <http://vigotski.blogspot.com/>;
http://astate.academia.edu/KrishnaBista/Papers/129491/Age_as_an_Affective_Factor_in_Second_Language_Acquisition
- Kardova 2010 - Cordova C, Alejandro W, Menjivar G, Lisseth Y, Garmendez M, Miguel E, 2010 - Advantages and disadvantages learning English as a foreign language to become bilingual. (Graduation work at University of El Salvador) 2010
- Riçards, 2002 - Richards, J., & Schmidt, R. (2002). Longman dictionary of language teaching & applied Linguistics (3rd ed.). NY: Pearson Education.
- Honstoun, 2002 - Hohnstone R. 2002 - “Addressing "the age factors: some implications for languages policy” , University of Stirling, Scotland. 2002. <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/JohnstoneEN.pdf>

Irine Shubitidze

*Center for Civil Integration and
Inter-Ethnic Relations*

Age factors during the non native language acquisition

The article dedicates to present the importance of the age factors in the process of acquisition in general, and particularly in the second language learning process. The paper presents as a considerable factor to study mother tongue properly as well as for the second language acquisition. In the article an attempt is made to study and analyze the age related researches on the basis of critical period hypothesis and other relevant variable. The article suggests several other significant circumstance that is inseparable from the age factor for second language learners. The key question of the subject is how age affects second language acquisition and do people of the same age group possess the same learning characteristics and abilities. It is generally believed that better outcomes during the second language acquisition is associated with the age of the learner, that means to select an optimal period for language acquisition. The article presents the evidence-based factors to support early-learners as well as criticism of the hypothesis. It is fundamental to cite how age factors work or function on second language acquisition, that affects on children either positively or negatively during the learning process